

MYKOLO KLEOPO OGINSKIO „Laiškai apie muziką“

DANUTĖ MUKIENĖ

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

2014 m. Regionų kultūrinių iniciatyvų centras (žurnalo „Žemaičių žemė“ redakcija), tęsdamas kompozitoriaus ir valstybės veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio (1765–1833) knygų, parašytų prancūzų kalba, vertimo į lietuvių kalbą ir leidybos lietuvių kalba programą bei siekdamas tinkamai pasirengti M. K. Oginskio 250-osioms gimimo metinėms, 2014 m. iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą išvertė ir lietuvių kalba išleido M. K. Oginskio knygą „Laiškai apie muziką“.

Projektą rėmė Lietuvių kultūros taryba, Akademinių žemaičių jaunimo korporacija „Samogitia“, Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų rėmimo fondas.

Mykolo Kleopo Oginskio „Laiškai apie muziką“ prancūzų kalba buvo parašyti ir kartu su priedais į vieną rankraštį sujungti 1826–1829 m., jų autoriui gyvenant Florencijoje.

Pirmą kartą visas laiškų tekstas buvo išspausdintas lenkų kalba 1956 m. Krokuvoje (vertė, komentarus parengė ir knygos įžangą parašė Tadeušas Strumila (Tadeusz Strumiłło). Šiame leidinyje, kurio lenkiškas pavadinimas yra „M. K. Ogiński. *Listy o muzyce*“, T. Strumila rašo, kad du pirmieji laiškai buvo išspausdinti 1879 m. „Šeimos kronikoje“ kartu su kitų laiškų santrauka, o viso teksto santrauka buvo paskelbta 1933 m. „Rytų eksprese“. 1934 m. šios santraukos trumpesnį variantą paskelbė „Muzika“. M. K. Oginskiui dar esant gyvam, „Laiškai apie muziką“ buvo platinami kaip rankraščio kopijos, iš kurių mažiausiai keturios buvo žinomos 1956 metais. Du kopijų egzemplioriai tada buvo saugomi Krokuvoje (vienas – Jogailaičių bibliotekoje, kitas – privačioje kolekcijoje), o kiti du – buvusios Sovietų Sąjungos archyvuose.

M. K. Oginskis paskutiniaisiais savo gyvenimo metais silpnai matė. „Laiškuose apie muziką“ jis užsimena, kad tekstus jam parašo pagalbininkas. Kas darė kopijas, nėra žinoma. Kopijuodami perrašinėtojai galėjo padaryti klaidų ir kai kuriose vietose savaip interpretuoti tekstą, pakeisti jo struktūrą. Nėra žinoma, ar yra buvusi atlikta lyginamoji analizė, kiek išlikusios kopijos skiriasi viena nuo kitos, nežinoma ir kiek šiandien yra tų kopijų padaryta bei paplitę po pasaulį.

RKIC 2014 m. išleistoje knygoje lietuvių kalba skaitytojui patei-

Jungtinių Tautų
Švietimo, mokslo ir
kultūros organizacija

Mykolo Kleopo Oginskio
250-osios gimimo metinės

UNESCO minima sukaktis

kiamas tekstas yra išverstas iš prancūzų kalba M. K. Oginskio parašyto rankraščio kopijos, kurią pavyko gauti iš M. K. Oginskio palikimo tyrinėtojų baltarusių. Palyginę šį prancūzišką tekstą su 1956 m. Krokuvoje išleistu vertimu į lenkų kalbą, pastebėjome nedidelių neatitikimų (skiriasi kai kurių pastraipų vieta tekste, tik lenkiškame vertime radome M. K. Oginskio rašytą trumputę knygos įžangą, kurioje autorius yra pažymėjęs, kokiais tikslais rašė laiškus). Tikėtina, kad T. Strumila „Laiškus apie muziką“ vertė iš kitos prancūzų kalba parašyto originalo kopijos, negu mes.

Leidinį „Laiškai apie muziką“ sudaro teksto pradžioje pateikiama du M. K. Oginskio bičiulių laiškai (markizės Marijos de Martelini ir Gaetano de Gra) bei penki M. K. Oginskio rašyti laiškai, iš kurių du pirmieji yra autobiografinio pobūdžio. Trečiajame pateikiama informacija apie muzikos atsiradimo istoriją, įvairias liaudies muzikos formas, ketvirtajame pasakojama apie XVIII a. pab.–XIX a. pirmųjų trijų dešimtmečių Europos vokalinę muziką, penktajame – apie instrumentinę muziką, jos kūrėjus ir atlikėjus. Tai nėra enciklopedinės žinios, bet kartu šie laiškai nėra ir laiškai tikrąja to žodžio prasme. Anot T. Strumilos, tai greičiau muzikiniai memuarai. Jie rašyti kaip grožinės literatūros kūrinys, kuriame atsiskleidžia, kas ir kada formavo M. K. Oginskio muzikines pažiūras ir skonį, kokių menininkų rate kompozitorius sukosi nuo vaikystės iki rankraščio „Laiškai apie muziką“ atsiradimo. Iš šių „laiškų“ sužinoame daug naujų detalių apie M. K. Oginskio gyvenimą, jo apsilankymus Paryžiuje, Sankt Peterburge, Varšuvoje, Konstantinopolyje, kituose Europos miestuose, taip pat ir apie paskutiniuosius jo gyvenimo metus, praleistus Florencijoje.

M. K. Oginskis savo požiūrį į XVIII a. pirmaisiais dešimtmečiais Europoje buvusią populiarią klasikinę muziką ir jos atlikėjus bei santykį su jais nusako šiais žodžiais:

„Kiek gyvuos pasaulis, tiek bus skirtingų ir viena kitai prieštaraujančių nuomonių dėl skonio. Bus bandoma nustatyti, kas yra tikrasis grožis, nors niekada nepavyks sutarti dėl nekintančių ir universalių vertinimo kriterijų, todėl visada bus ieškoma to, kas neišvengiamai yra reliatyvu. Kiekvienas regi savo akimis, klauso savo ausimis ir savaip vertina, o visų mūsų nuomonė nuolat kinta, ir retai kada žmogus neturi išankstinio nusistatymo. Tačiau reikia sutikti, kad lengviau išgirsti vertinimus apie poeziją, teatro spektaklį, piešinį, paveikslą arba skulptūrą, žodžiu, apie tai, kas paklūsta griežtoms taisyklėms, kam pakanka įgimto jausmo, teisingo akies žvilgsnio. Sudėtingiau vertinti muzikos kūrinius, kuriuose išsilieja autoriaus genijus, kai nevaržoma vaizduotė ir laikomasi meno teorijos taisyklių, kurias gerai išmano nedaugelis.“

M. K. Oginskis buvo susipažinęs ne tik su ankstesnio laikmečio muzikinėmis tradicijomis, žymiaisiais kūriniiais, bet gerai žinojo ir naujausias Europos klasikinės muzikos tendencijas, pažinojo daugelį ano meto genialių kompozitorių ir atlikėjų, juos vertino pagal

savo supratimą. Savo išvalgas jis išsakydavo pašnekovams ar skaitytojams, tačiau jų neprimedavo kaip neginčijamų ir neabejotinai teisingų. Tai jis nuolat akcentuoja ir „laiškuose“.

M. K. Oginskis ankstyvoje jaunystėje pasirinko valstybininko, diplomato karjerą, o muzika, kurios tvirtus pagrindus jis gavo namuose, kai jį mokė tėvų pasamdyti Europoje gerai žinomi muzikai, jam tapo pramoga, kūryba, kuri suskambėdavo melancholiškomis, liūdnomis, linksmomis ir herojiškoms melodijomis. Jis rašė muziką sau ir savo artimiesiems. Tai, kad ji pasklido po pasaulį ir greitai tapo plačiai žinoma, anot M. K. Oginskio, jam pačiam buvo netikėta ir jis pats, to net nelaukdamas, dažnai, atvykęs į vieną ar kitą Europos miestą, sužinodavo, kad ten jo kūriniai, dažniausiai polonezai, romansai, yra grojami, dainuojami, kad juos žino ir didikų menėse, ir paprastuose knygynuose, kad jo muzikos kūriniai yra leidžiami nemažais tiražais.

Anuo metu toje aplinkoje, kurioje M. K. Oginskis gyveno, supratimas, kad muzika skirta tik pramogai, laisvalaikio praleidimui, bet neturėtų tapti tokių žmonių kaip M. K. Oginskis pagrindiniu gyvenimo užsiėmimu, buvo įprastas ir priimtinas. Tikėtina, jog toje aplinkoje, kurioje gyveno, jis būtų buvęs ir nesuprastas, jei muzikai būtų paskyręs visą savo gyvenimą, nors ir anuo metu muziką kūrė ir grafai, ir kunigaikščiai, net princai ir karaliai, o jų kūryba skambėdavo ir žymiausiose Europos scenose.

Muzika M. K. Oginskiui visada pirmiausia reiškė įkvėpimą, neatsiejamą nuo talento. Pirmajame laiške jis rašo:

„Man ne kartą yra tekę sėsti prie pianino, kai galvoje knibždėjo muzikos taisyklės ir vokiečių, prancūzų bei italų autorių kūrinių subtilybės... Įsivaizdavau galįs lygiuotis su Haidnu, Mocartu ir t. t... Deja! Dažniausiai pakildavau nuo instrumento, nesulaukęs nė vienos išganingos minties, ir kiekvieną dieną vis geriau ėmiau suvokti, kad kūrybai taisyklių nepakanka, nes jos neįkvepia. [...]

Niekada nekūriau pagal užsakymą, niekada nekilo mintis kurti apgalvotą ir teorija pagrįstą muziką ir dirbti valandų valandas. Garsus ir moduliacijas man pasufluodavo entuziazmo protrūkis, meilė, draugystė arba graudulys, kartais skausmas arba gi-

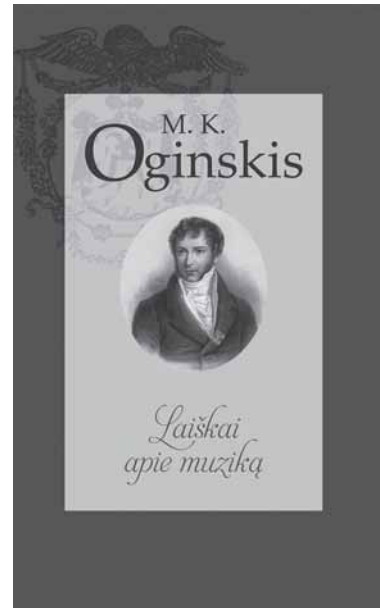
lus sielvartas, kūrinyje perteikdavau mane apėmusius jausmus ir sielos būklę.

Retai imdavausi perdaryti pirmąją improvizaciją. Kai šviežia galva pataisydavau kūrinį, kokybė ir jausmų raiška nepagerėdavo, tad dažnai jausdavau malonumą, kai draugai pripažindavo, įvertindavo ir pritarėdavo, kad sėkmingesnis buvo pirmasis, įkvėpimo padiktuotas variantas.“

Gal todėl M. K. Oginskio muzika gyva iki šiol ir tikriausiai bus gyva, kol gyvens žmonės. Tikriausiai užtekų vieno jo sukurto polonezo „Atsiveikinimas su Tėvyne“, kad jo muzika būtų grojama ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje.

Tuo laikotarpiu, kai M. K. Oginskis rašė „laiškus“, juose minimos asmenybės buvo plačiai žinomos, tuo tarpu šiandien dalis tų pavardžių net ir muzikams, ypač gyvenantiems ne Austrijoje, Prancūzijoje ar Italijoje, jau mažai ką sako. Rengdami spaudai knygą, norėdami, kad būsimiems jos skaitytojams tekstas būtų informatyvesnis, pabandėme apie tekste minimas ryškesnes asmenybes išnašose pateikti bent svarbiausius duomenis. Tikėdami, kad knygą skaitys ir muzikinio išsilavinimo neturintys, mitologijos nestudijavę, su senosiomis Europos šokio tradicijomis nesusidūrę skaitytojai, išnašose paaiškinome ir kai kuriuos su minėtomis temomis susijusius, kasdieniniame gyvenime retai vartojamus žodžius. Duomenų apie dalį tekste minimų muzikų, atlikėjų nepavyko aptikti nei lietuviškose enciklopedijose, nei kituose šiandien mums prieinamuose leidiniuose, todėl ir išnašose žinių apie šiuos asmenis nėra pateikta. Rengdami išnašas kai kur pasinaudojome 1956 m. T. Strumilos pateikta informacija apie kai kuriuos muzikus. Šių išnašų, kurias iš lenkų į lietuvių kalbą išvertė Janina Krupovič, pabaigoje nurodėme jų autoriaus T. Strumilos vardo ir pavardės pirmašias raides – T. S.

2014 m. „Laiškus apie muziką“ iš 1956 m. lenkų kalba išleistos knygos „M. K. Ogiński: „Listy o muzyce“ teksto į baltarusių kalbą išvertė ir baltarusiai. Jų knygai kai kuriuos komentarus parengė Baltarusijos Valstybinės muzikos akademijos muzikologė dr. Svetlana Nemahaj. Ji maloniai sutiko, kad tuos komentarus mes išsiverstume iš baltarusių į lietuvių kalbą ir panaudotume savo leidinyje. Šie komentarai

Mykolo Kleopo Oginskio knygos „Laiškai apie muziką“ (Vilnius: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2014) viršelis. Dailininkė Deimantė Rybakovienė

jų pabaigoje skliausteliuose yra pažymėti raidėmis S. N. Visus kitus komentarus parengė Danutė Mukienė. Jie skliausteliuose pažymėti raidėmis D. M.

Knygos iš prancūzų į lietuvių kalbą vertėjas Virginijus Baranauskas yra ir visų keturių M. K. Oginskio „Atsiminimų“ (2007–2010 m. išleido Regionų kultūrinių iniciatyvų centras), „Priesakų sūnui“ (2010, 2012 m., leidėjas tas pats) bei daugelio kitų XVIII a. pab.–XIX a. pr. prancūzų kalba parašytų kūrinių vertėjas į lietuvių kalbą. Jis kartu su dukra dr. Liucija Baranauskaite-Černiuviene praskynė kelią ir pirmosios istorinės Lietuvos moters rašytojos Sofijos Tyzenhauzaitės, rašiusios ir knygas leidusios prancūzų kalba, kūrybos leidybai Lietuvoje – 2004 m. iš prancūzų į lietuvių kalbą išvertė jos žinomiausią kūrinį „Reminiscencijos“.

M. K. Oginskio „Laiškai apie muziką“ lietuvių kalba spaudai buvo parengti M. K. Oginskio 250-ųjų gimimo metinių išvakarėse ir yra skirti šiam jubiliejui. Norisi tikėti, kad jie suras savo skaitytoją.

Šiame leidinio numeryje spausdiname du pirmuosius M. K. Oginskio laiškus, rašytus jo bičiuliams ir paskelbtus 2014 m. lietuvių kalba RKIC išleistoje knygoje „Laiškai apie muziką“.